

להיפעם, ולדבר על זה

שני חלומות חולם פרעה מלך מצרים ושתי פעמים בא סיפור החלומות בפרשתנו. בפעם הראשונה בפי המספר המקראי ובפעם השניה מפיו של פרעה עצמו המספר ליוסף, הנער העברי את חלומותיו שהפעילו את רוחו. יש בכוחה של השוואה בין שתי הגירסאות לקרוע לנו צוהר נדיר אל תודעתו של החולם:

תיאור המספר (מא, 1 - 8)

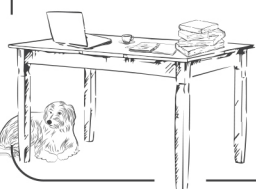
תיאורו של פרעה (מא, 17 - 24)

- 17 וידבר פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על שפת היאר:
- 18 והנה מן היאר עלת שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו:
- 19 והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד ורקות בשר לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרע:
- 20 ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשונות הבריאות:
- 21 ותבאנה אל קרבנה ולא נודע פי באו אל קרבנה ומראיהן רע כאשר בתחלה ואיקץ:
- 22 וארא בחלמי והנה שבע שבלים עלת בקנה אַחַד מִלֵּאֵת וְטֹבוֹת:
- 23 והנה שבע שבלים צנמות דקות שדפות קדים צמחות אחריהם:
- 24 ותבלען השבלים הדקות את שבע השבלים הטבות ואמר אל החרטמים ואין מגיד לי:

- 1 וּפְרַעַה חָלַם וְהֵנָּה עֹמֵד עַל הַיָּאָר:
- 2 וְהֵנָּה מִן הַיָּאָר עֹלֵת שֶׁבַע פְּרוֹת יְפוֹת מְרָאָה וּבְרִיאוֹת בְּשָׂר וּתְרַעֲיָנָה בְּאָחוֹ:
- 3 וְהֵנָּה שֶׁבַע פְּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן הַיָּאָר רְעוֹת מְרָאָה וְדָקוֹת בְּשָׂר וּתְעַמְדָנָה אֶצֶל הַפְּרוֹת עַל שֶׁפֶת הַיָּאָר:
- 4 וּתְאֹכְלָנָה הַפְּרוֹת הַרְעוֹת הַמְרָאָה וְדָקוֹת הַבְּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפְּרוֹת יְפוֹת הַמְרָאָה וְהַבְּרִיאוֹת וַיִּיקֶץ פְּרַעַה:
- 5 וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שְׁנִית וְהֵנָּה שֶׁבַע שְׂבָלִים עֹלוֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת:
- 6 וְהֵנָּה שֶׁבַע שְׂבָלִים דְּקוֹת וְשֻׁדוּפֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:
- 7 וּתְבַלְעֵנָה הַשְּׂבָלִים הַדְּקוֹת אֵת שֶׁבַע הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקֶץ פְּרַעַה וְהֵנָּה חֹלֹם:
- 8 וַיְהִי בְּבִקְרֹת וּתְפַעֵם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת כָּל חֲרַטְמֵי מִצְרַיִם וְאֵת כָּל חֲכַמֵּיהֶם וַיְסַפֵּר פְּרַעַה לָהֶם אֵת חֲלָמוֹ וַאֲיֵן פּוֹתֵר אוֹתָם לַפְּרַעַה:

חלק משינויי הגירסה אינם אלא גיוונים ספרותיים אבל אחדים מהם עשויים לסייע לנו להבין את הלך רוחו של פרעה הנפעם ובאמצעות זאת, משהו על הנפש החולמת.

תמונת החלום הראשון מתגלית לפרעה בעומדו "על היאור", הוא שליט בלתי מעורער, הוא אינו מלך בלבד אלא אל בעיני עצמו ובעיני עמו. הוא אשר "על היאור", מקור השפע והברכה של מצרים. לעומת זאת, בספרו את החלום ליוסף, הוא מגלה גישה של ענווה ומעיד שבחלומו הוא נצב "על שפת היאור". חלומותיו, שעדין אינם נהירים לו, מגלים לפרעה שהוא אינו בעל שליטה מוחלטת, הוא אינו הקיום עצמו אלא יכול לצפות על עולמו

בעומדו בשוליים, על שפת היאור. פרעה אינו מנסה להצטנע בפני הנער העבד, לשון הענווה שלו היא ביטוי לחוויה המטלטלת שעברה עליו.

בתיאור של פרעה חסר פרט חשוב בעלילת החלום: "ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאור". בין הופעת הפרות הבריאות ובין אכילתן על ידי הפרות רעות הבר, היה שלב שבו עמדו אלה אצל אלה. הייתה זו מעין אתנחתא, מצב של אי ודאות מה עומד לקרות, אולי בחנה קבוצת פרות אחת את כוחה של רעותה. אבל פרעה אינו רואה את התהליך הוא רואה רק את האסון שהתרגש ובא.

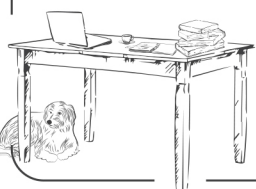
ראשית הוא מדגיש את מראן הגרוע של קבוצת הפרות השניה, שכמותן לא ראה בכל ארץ מצרים (פס' 19), ואשר האיום הגלום בהן מתגלה רק בהמשך. לאחר מכן, הוא מספק ליוסף הערכה משלו על האירוע: "ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהן רע כאשר בתחלה".

גם כאן מתמקד פרעה בתוצאה ולא בתהליך או בטעמים להתרחשות. הפרה, ה"עגלה יפהפיה", סמלה של מצרים הדשנה, נפגעת. עיקר התדהמה של פרעה אינה בעצם טריפתן של הפרות, שהן חיות פגיעות למדיי, אלא מכך שהן מותקפות על ידי בנות דמותן, ועוד על ידי פרות שדופות וחלשות, ולא על ידי כוח חיצוני או חיות טרף. האימה שמעוררת התמונה היא בגיחוך ובגרוטסקיות שבה.

המעיינים ימצאו הבדלים דומים גם בין תיאור החלום השני ובין סיפורו על ידי פרעה אבל אנו נבקש עתה לתת את לבנו לתיאור הווית החלום. הן בתיאור המספר המקראי, הן בסיפורו של פרעה נאמר, שהוא הקיץ משנתו אחרי החלום הראשון. אבל בעוד שבתיאור המספר נאמר: "ויישן ויחלם שנית והנה...", בתיאורו של פרעה לא מתודעת ההירדמות. נראה שהוא צולל היישר אל החלום. הגבולות בין עירות וחלימה מיטשטשים לו והוא חש אבוד ונבוך בין מציאות חייו כשליט ער ובין המציאות הוירטואלית של החולם הישן.

החרטומים אינם פותרים את חלומותיו של פרעה. האם הם אינם מסוגלים לפענח את כל מה שפסיכולוג בגרוש היה יכול לראות? פרעה חש שהחרטומים מבינים את פירוש החלומות אבל מסרבים להגיד לו: "ואין מגיד לי". כיצד יוכלו לעמוד מול שליטם האדיר ולומר לו שהוא סובל מחרדה דווקא בשל מעמדו הנשגב? שדווקא מעמדו הבלתי מעורער שם אותו במצב כה פגיע? שדווקא השפע טיבו שיגרום לפחדים מפני חסר? שדווקא הברכה מעוררת אימה מפני הקללה?

כאן בא הנער העברי, העבד שהומרץ מבית האסורים בחופזה, גולח והולבש בדחיפות כדי שינסה להגיש מזור לאמפרטור. דבריו הראשונים לפרעה "בלעדי אלהים יענה את שלום

פרעה מוציאים מכלל אפשרות את ראיית הסיטואציה כמלחמת כוח בין השנים ומאפשרת לפרעה להשיח את אשר עם לבו הנפעם ללא חשש.

האם חלומותיו של פרעה (שאינם אלא חלום אחד, כדברי יוסף), הם בעלי פיתרון אחד בלבד שאותו מצליח יוסף לגלות? או שמא הצליח יוסף ברוח האלהית ששרתה עליו להבין את מצוקתו של המלך ולכוון אליה? כך או כך, נוכל לראות שמהותו של הפתרון הוא בהגבלת כוחו הבלתי מוגבל של פרעה. כל אבא ואמא סבירים יודעים, שכדי שלילדיהם תהיה תחושה של ביטחון, עליהם לספק להם גבולות ברורים. כל איש ואישה דתיים יודעים, שכדי שלחופש תהיה משמעות, יש צורך לשים לו סייגים.

פרעה יכול היה להתעלם מחלומותיו אבל הוא בוחר לנסות להפיק מהם משמעות. הוא שואל וחוקר, הוא מזמן את "כל חרטמי מצרים ואת כל חכמיה" והם אינם מסוגלים לסייע. החרטומים אמונים על מתן תשובות להטוטניות ומרשימות, הם מקפידים נחשים ומבעירים אש, אבל הם אינם מסוגלים (או אינם חפצים) להבין את מורכבות הנפש האנושית. יוסף, לעומתם, מבין שלאדם אין שליטה על חלומותיו אבל יש לו שליטה על מה שהוא יכול להפיק מהם. ואכן הפרשן הראשון של החלומות שלפנינו (פרשן שלא מדעת), הוא פרעה בעצמו הממשע את חוויתו והפרשן השני הוא יוסף, החולם בעצמו, בן לעם שהדיאלוג עם האלהי והנצחי עומד בבסיס חוויתו. הוא מסוגל לפרש את חלומותיו של פרעה. פרעה שולט בארץ רחבת ידיים אשר (שלא כשכנתה הצפונית), אינה זקוקה לגשם או למתנות הטבע. היאור הוא מעין רחם עצום המספק את כל צרכיהם של המצרים, כאותה פרה בריאה חולבת וכאותן שיבולים. כדי לחוש מידה של ביטחון יש להעריך את מתנות הטבע, להגביל את הצריכה הבלתי אחראית ולהתכונן גם ל"שני רעב", שחזקה עליהן, מטיבו של עולם, שיבואו.

ההגבלה והריסון הם אבות התרבות האנושית. לא הגבלה לשם רעב או סיגוף אלא ריסון לשם הערכה ותשומת לב תמידית לחדש שניתן לנו. גישה זו עמדה בבסיס הקריאה של בית שמאי להחסיר מדי יום מאורה של החנוכיה (ולאחרונה אנו שומעים קולות בחברה הישראלית שקוראים לאמץ את שיטתם). לעומתם, בית הלל רגישים דווקא לתחושה האנושית של החשש מפני ההתכלות והכיליון, החשש שעומד בבסיס חלומותיו של פרעה והחרדות הכמוסות של רבים מאתנו. ולכן קוראים דווקא להגביר את אור מדי יום. בהדליקנו בכל יום עוד נר בחנוכייה, אנו מודעים לשפע שבו אנו מתברכים, ומכירים בכך שהוא אינו מובן מאליו.

